

Sejm Wielki (Czteroletni). Uchwalenie Konstytucji 3 maja

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

-
- Źródło: *Konstytucja 3 maja (art. VI)*. Cytat za: tekst dostępny online: libr.sejm.gov.pl, [13.07.2022].

- Źródło: *Fragment Ustawy o miastach królewskich z dnia 18 kwietnia 1791 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole, nr 19: Miasta w Polsce w XVI-XVIII wieku*, oprac. W. Szczygielski, Warszawa 1960, s. 35–36.
- Źródło: *Fragment broszury Franciszka Salezego Jezierskiego*, [w:] *Kuźnica Kołłątajowska. Wybór źródeł*, oprac. B. Leśniodorski, Wrocław 1949, s. 37–46.
- Źródło: Franciszek Zabłocki. Cytat za: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, nr 45, *Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*, oprac. A.M. Skałkowski, Kraków 1923, s. 8.

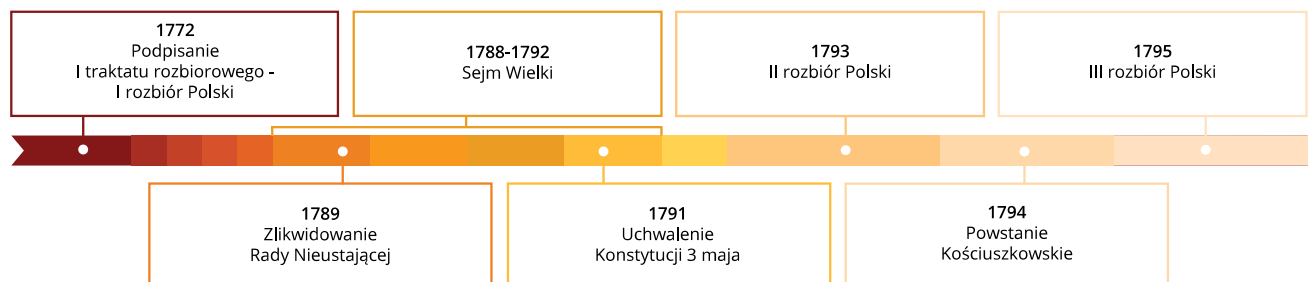

Sejm Wielki (Czteroletni). Uchwalenie Konstytucji 3 maja

Uchwalenie Konstytucji 3 maja.

Źródło: Jan Matejko (1838–1893), 1891 r., olej na płótnie, Zamek Królewski w Warszawie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jesienią 1788 r. posłowie i senatorowie zjechali do Warszawy na obrady, które pod wężem konfederacji miały trwać aż cztery lata, a ich owoce sprawiły, że sejm ów nazwano Sejmem Wielkim. Jego marszałkami zostali opozycjoniści: Stanisław Małachowski i Kazimierz Nestor Sapieha. W izbie poselskiej wyodrębniło się kilka ugrupowań. Z czasem przewagę zdobyli zwolennicy reform – w trakcie sejmowych obrad udało się m.in. zwiększyć liczebność wojska, a także uchwalić prawo o miastach, zwiększające prawa mieszczan. Jednak najbardziej znaczącym osiągnięciem Sejmu Wielkiego było uchwalenie Konstytucji 3 maja, powszechnie uznawanej za pierwszą nowoczesną konstytucję w Europie.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Opiszysz stronnictwa działające podczas Sejmu Wielkiego.
- Scharakteryzujesz propozycje zmian ustrojowych przygotowywanych na sejmie, dotyczących m.in. mieszczaństwa i chłopstwa.
- Opiszysz, w jakich okolicznościach doszło do uchwalenia Konstytucji 3 maja i jakie reformy wprowadzał ten dokument.

Przeczytaj

Ugrupowania sejmowe

W XVIII w., kiedy sytuacja polityczna i gospodarcza Rzeczypospolitej stawała się coraz gorsza, wykształciły się stronnictwa skupiające różnego rodzaju siły polityczne. Za czasów panowania Augusta Poniatowskiego ku sojuszowi z Prusami i przebudowie ustroju parło stronnictwo patriotyczne, kierowane przez Ignacego Potockiego i księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego. W jego składzie znaleźli się także ksiądz Hugo Kołłątaj i wychowanek Szkoły Rycerskiej Julian Ursyn Niemcewicz, zwolennicy szerokich reform ustrojowych, m.in. zniesienia *liberum veto* i uniezależnienia od Rosji.

Portret Ignacego Potockiego (1750–1809).

Źródło: Mateusz Tokarski (1747–1807), ok. 1786 r., Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ekspozyturą rosyjską, związaną z feldmarszałkiem Grigorijem Potiomkinem, było **stronnictwo konserwatywne** skupione wokół hetmanów koronnych: Franciszka Ksawerego Branickiego i Seweryna Rzewuskiego oraz Stanisława Szczęsnego Potockiego, którzy byli za utrzymaniem dawnego ustroju i wzmocnieniem roli hetmanów oraz wojska. Z racji **demagogicznego** powoływania się na wolność szlachecką dla obrony własnej pozycji nazywano ich niekiedy republikantami.

Portret Seweryna Rzewuskiego.

Źródło: autor nieznany, ok. 1774 r., olej na płótnie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Trzecią grupę stanowili zwolennicy króla, których liczba stopniowo topniała wobec ostrych ataków na Stanisława Augusta w początkowym okresie sejmu. Zwolennicy monarchy żądali ograniczonych reform, np. wzmocnienia władzy, praw dla mieszczan, opieki państwa nad chłopami, sojuszu z Rosją. Z czasem król dostosował swoją politykę do postulatów [stronnictwa patriotycznego](#), co wyraźnie podniosło jego osobisty autorytet i umożliwiło mu odegranie kluczowej roli w dziele reform ustrojowych.

Ku reformom ustrojowym

Już pierwsze decyzje sejmu szły nie po myśli Rosji. Jeszcze w 1788 r. uchwalono zwiększenie liczebności armii do 100 tys. żołnierzy. Na jej utrzymanie przeznaczono podatek nazwany [ofiarą dziesiątego grosza](#). Wojsko miało podlegać zwierzchności specjalnej deputacji sejmowej, nie zaś hetmanom. W 1789 r. zlikwidowano [Radę Nieustającą](#), tym samym zaś sejm stał się *de facto* najwyższym organem władz Rzeczypospolitej. Akt ten, nie bez słuszności nazwany „polską Bastylią”, otworzył dyskusję nad reformą ustroju. Specjalna komisja sejmowa, której najaktywniejszym

Michał Walewski, wojewoda sieradzki, który złożył na Sejmie Czteroletnim przyjęty przez akłamację projekt powiększenia armii do 100 tys.

Źródło: Franz Joseph Pitschmann (1758–1834), 1788 r., Wikimedia Commons, domena publiczna.

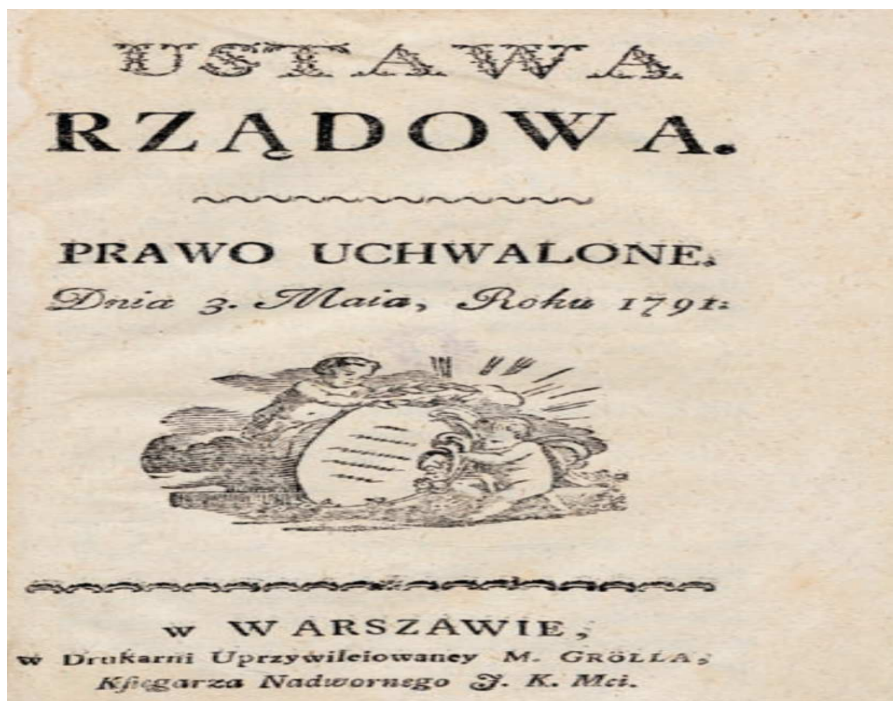
uczestnikiem był Ignacy Potocki, opracowała utrzymany w duchu republikańskim projekt zmian, zatytułowany *Zasady do poprawy rządu*. Zakładał on wzmocnienie sejmu poprzez zniesienie *liberum veto* oraz osłabienie pozycji monarchy, którego chciano pozbawić prawa do mianowania ministrów i rozdawania [królewskich](#). Jednak po części z powodu działań opozycji, po części w wyniku niezgody w szeregach reformatorów dyskusja toczyła się ospale. Tymczasem korzystna dla Rzeczypospolitej koniunktura międzynarodowa dobiegała końca: Austria zawarła porozumienie z Prusami i wycofała się z wojny z Turcją, przez co sojusz z państwem polsko-litewskim przestał być Prusom potrzebny. Pod koniec 1790 r. z uwagi na liczne niezakończone prace uchwalono, by do obradującego już dwa lata sejmu dokooptować nowy komplet

posłów. Uchwalone przez sejmiki instrukcje dla posłów uświadomiły Potockiemu, że jedynie w sojuszu z królem można będzie przeprowadzić reformy ustrojowe.

Prace nad ustawą rządową

Początek zbliżenia między królem a stronnictwem patriotycznym datuje się na maj 1790 r. Doszło doń dzięki pośrednictwu Scypiona Piattolego, Włocha związanego z Potockimi, a jednocześnie pełniącego funkcję lektora monarchy. Pod koniec roku Stanisław August podyktował mu główne założenia ustrojowe, z którymi zapoznali się Potocki, Kołłątaj i Małachowski. W wyniku poufnych konsultacji w marcu 1791 r. powstał projekt konstytucji.

Ostateczna wersja dokumentu, zredagowana przez Kołłątaja i uchwalona przez sejm 3 maja 1791 r. pod nazwą Ustawy Rządowej, stanowiła kompromis między programem Potockiego a programem króla. Fakt, że wiele rozwiązań republikańskich, o które wnioskował Potocki, zastąpiono regulacjami proponowanymi przez monarchę, pozwala uznać Stanisława Augusta Poniatowskiego za głównego autora konstytucji.

Ustawa Rządowa, Drukarnia Michała Grölla, Warszawa.

Źródło: Polona (fotograf), Biblioteka Narodowa, sygn. SD XVIII.1.505, domena publiczna.

W stronę reform społecznych

Aby uśmierzyć obawy przed zmianą nie tylko ustroju politycznego, lecz także społecznego, potwierdzono przywileje szlachty, w tym równość wobec prawa i nietykalność osobistą. Położenie części stanu szlacheckiego zmieniała natomiast osobna ustawa o sejmikach, uchwalona w marcu 1791 r., która nieposiadającą własności ziemskiej szlachtę gołątę wykluczyła z narodu politycznego, odebrawszy jej prawo udziału w zjazdach lokalnych, choć nie kwestionowała jej szlacheckiej tożsamości. Była to realizacja postulatu sprzyjających reformom pisarzy politycznych, którzy w gołocie widzieli posłuszne narzędzie magnaterii. W publicystyce czasów stanisławowskich żywo dyskutowano nad sytuacją prawną mieszczan, a wyrazem dążenia do jej poprawy była zorganizowana przez burmistrza Starej Warszawy Jana Dekerta w grudniu 1789 r. tzw. czarna

Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Czy jakieś elementy stroju Stanisława Poniatowskiego nawiązują do sprawowanej przez niego funkcji? Jeśli tak, to jakie?

Źródło: Marcello Bacciarelli (1731–1818), 1786 r., Lwowska Galeria Sztuki, Wikimedia Commons, domena publiczna.

procesja (od koloru strojów uczestników), podczas której przedstawiciele miast królewskich wręczyli posłom swoje postulaty.

Jednym z inspiratorów tej manifestacji był Kołłątaj, który projektując reformy ustrojowe, domagał się rozszerzenia praw politycznych na mieszczaństwo i utworzenia dla jego przedstawicieli odrębnej izby w sejmie. Ale w realizacji tych koncepcji przeszkodziła tradycyjna niechęć szlachty do miast i mieszczan. Ostatecznie konstytucja potwierdziła tylko postanowienia wcześniejszej ustawy o miastach królewskich z kwietnia 1791 r., która przyznawała mieszczanom prawo nabywania posiadłości ziemskich oraz piastowania urzędów i awansowania do rang oficerskich w wojsku, co dotąd było zarezerwowane dla szlachty. Planowano też liczne **nobilitacje**, aby – jak pisał Kołłątaj – „uczynić ze stanu miejskiego pierwszy do szlacheckiego stopień, tak iż w przeciągu lat kilkudziesięciu przelałby się stan miejski w szlachecki”.

Z kolei w odniesieniu do chłopów konstytucja ograniczyła się do ogólnikowego stwierdzenia o przyjęciu ich „pod opiekę prawa i rządu krajowego”. Panów zobowiązano, by przestrzegali warunków zawartych z poddanymi umów, w praktyce ich zawieranie było jednak rzadkością i tylko znikoma część stanu włościańskiego mogła się nimi posłużyć w sądzie. Konstytucja nie zniosła poddaństwa chłopów, za to mając na względzie „pomnożenie ludności krajowej”, proklamowała „wolność zupełną dla wszystkich ludzi tak nowo przybywających, jako i tych, którzy by, pierwiej z kraju oddaliwszy się, teraz do Ojczyzny powrócić chcieli”. Oznaczało to nie tylko amnestię dla zbiegów, ale również gwarancję, że nie powrócą do statusu poddanych.

Kosynierzy chłopskiego pospolitego ruszenia z 1794 r. na ilustracji wykonanej przez Michała Stachowicza. Wymień elementy, które wskazują na to, że przedstawieni na ilustracji żołnierze należą do stanu chłopskiego. Zwróć uwagę na strój i broń kosynierów.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W sumie zatem Konstytucja 3 maja i towarzyszące jej ustawy stwarzały warunki do stopniowego przekształcenia społeczeństwa stanowego tak, by o przynależności do „narodu politycznego” decydowało nie urodzenie, lecz stan posiadania. Aby ten proces mógł się dokonać, potrzeba wszak było co najmniej kilkudziesięciu lat. Tymczasem Ustawa Rządowa z dnia 3 maja przetrwała zaledwie rok.

Uchwalenie konstytucji

Portret Stanisława Małachowskiego.

Czy jego strój nawiązuje do tradycji sarmackich?

Źródło: Johann Baptist von Lampi Starszy (1751–1830), 1788–1789, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Termin sesji sejmowej, podczas której miano głosować nad konstytucją, został wybrany nieprzypadkowo, większości opozycyjnych posłów nie było bowiem wówczas w stolicy. Bezpośrednim powodem zwołania obrad były napływające z zagranicy depesze, których prezentację przygotowano w taki sposób, by nasuwała wniosek, że Rzeczypospolitej grozi kolejny rozbiór, to zaś miało skłonić izbę do działania. Aby wzmóc zapał posłów, zadbano o obecność na sejmowej galerii specjalnie dobranej publiczności, która miała żywo reagować na wydarzenia. Przed Zamkiem Królewskim, gdzie obradował sejm, stanęło wojsko i zebrali się warszawscy mieszczaństwo, co przywodziło na myśl wydarzenia paryskie sprzed dwóch lat, które zapoczątkowały rewolucję francuską. Zgodnie z przewidywaniami odczytanie depesz wywołało na sali poruszenie. Marszałek

Stanisław Małachowski, ponaglany przez publiczność z galerii, zarządził odczytanie tekstu Ustawy Rządowej, która miała być ratunkiem dla ojczyzny, a następnie zarządził dyskusję, która trwała od godziny jedenastej do szóstej wieczorem.

Ze stanowczym protestem przeciw konstytucji wystąpił poseł kaliski Jan Suchorzewski. Wyciągnąwszy szablę, zagroził, że zabije swego małoletniego syna, by nie musiał on żyć w ustroju, który odbiera narodowi szlacheckiemu jego **złotą wolność**. To demagogiczne wystąpienie zakończyło się jednak fiaskiem, a Suchorzewskiemu odebrano i dziecko, i broń. Konstytucję uchwalono niezgodnie z zasadami

obowiązującymi na sejmach skonfederowanych – nie licząc nawet dokładnie głosów, co stanowiło swoisty zamach stanu. Kiedy więc Stanisław August podniósł rękę, by po raz kolejny zabrać głos – jak zapisał autor diariusza sejmowego – „senat i wszyscy prawie posłowie, z miejsc swoich ruszywszy na środek izby, prosili najgoręcej króla, aby swą przysięgą ową konstytucję utwierdzić raczył”. Usłuchawszy wezwania, monarcha przysiągł przestrzegać ustawy. Posła Suchorzewskiego, który usiłował powtórzyć gest Rejtana z sejmu rozbiorowego w 1773 r., usunięto z sali obrad. Podobnie uczyniono z wahającym się Kazimierzem Nestorem Sapiehą, którego niósł na swych barkach jeden z królewskich adiutantów. Następnie ruszono z Zamku do pobliskiej kolegiaty św. Jana, gdzie złożono kolejną uroczystą przysięgę i zaintonowano hymn *Te Deum laudamus* (łac., Ciebie Boga wysławiamy).

Jan Suchorzewski na obrazie Jana Matejki
Uchwalenie Konstytucji 3 maja.

W jakim momencie został przedstawiony Jan Suchorzewski?

Źródło: Jan Matejko (1838–1893), 1891 r., olej na płótnie, Zamek Królewski w Warszawie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Uchwalenie Konstytucji 3 maja. Na obrazie namalowanym w setną rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja Matejko przedstawił swoje wyobrażenie momentu, w którym posłowie pod przewodem króla wchodzą do warszawskiej kolegiaty. Mimo pozorów realizmu płótna tego artysty nie są wiernym odwzorowaniem relacji z epoki, lecz ukazują dzieje Rzeczypospolitej w sposób symboliczny. Poglądy Matejki kształtowały się pod wpływem historyków ze szkoły krakowskiej, którzy poszukiwali wewnętrznych przyczyn upadku państwa

polsko-litewskiego. Dlatego nawet scenom wielkich triumfów przyglądają się postacie jak gdyby zadumane nad przyszłością kraju lub zapowiadające problemy, z których narastania nie zdawano sobie jeszcze sprawy. Także Konstytucja 3 maja nie jest wolna od takich refleksji.

Źródło: Jan Matejko (1838–1893), 1891 r., olej na płótnie, Zamek Królewski w Warszawie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Reformy ustrojowe

Uchwalenie Konstytucji 3 Maja przez Sejm Czteroletni.

Jak określiłbyś/określiłabyś nastrój towarzyszący uczestnikom wydarzenia?

Źródło: Kazimierz Wojniakowski (1771 lub 1772–1812), 1806 r., olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ustrój polityczny Rzeczypospolitej skonstruowany został zgodnie z zasadą trójpodziału władzy. Władzę ustawodawczą stanowił dwuizbowy sejm o charakterze kadencyjnym, do którego posłów wybierano na dwa lata, podczas gdy senatorowie po dawnemu piastowali swoje urzędy dożywotnio. Raz na 25 lat zwoływać miano sejm konstytucyjny, którego zadaniem były rewizja i uaktualnienie konstytucji. Projekty ustaw przyjmowała izba poselska w głosowaniu większościowym, po czym trafiały one do senatu, który miał prawo weta i gdyby z niego skorzystał, ustawa mogłaby być ponownie głosowana dopiero w następnej kadencji. W przypadku spraw

niecierpiących zwłoki po zawetowaniu przez senat cały sejm miał jeszcze raz głosować wspólnie i od tego werdyktu nie przewidziano już odwołania. Konstytucja zniosła zarówno *liberum veto*, jak i **konfederacje**, a zakazując posłom zaprzysięgania instrukcji sejmikowych i stanowiąc, że „uważani być mają jako reprezentanci całego narodu”, zrywała z **partykularyzmem** powiatowym, charakterystycznym dla izby poselskiej poprzednich dwóch stuleci.

Głową władzy wykonawczej był król. Po śmierci bezdzietnego Stanisława Augusta tron, odtąd dziedziczny, miała objąć dynastia Wettinów. Monarcha sprawował władzę wraz z mianowaną przez siebie radą, zwaną Strażą Praw, która składała się z prymasa oraz pięciu ministrów, którym podlegały komisje wielkie: administracji, edukacji, skarbu i wojska. Głos decydujący należał do króla, który miał w trakcie obrad każdorazowo podsumowywać dyskusję. Konstytucja zastrzegała jednak, że Straż nie może bez

zgody sejmu wydawać ustaw i ogłaszać ich wykładni ani zawierać umów międzynarodowych. Co więcej, sejm uzyskał prawo odwoływania ministrów: wymagało to połączenia obu izb i uzyskania większości dwóch trzecich głosów. Tym samym Rzeczpospolita jako druga po Anglii wprowadziła zasadę odpowiedzialności politycznej ministrów. Na poziomie lokalnym władzę sprawowały wybierane na sejmikach na dwuletnią kadencję komisje porządkowe cywilno-wojskowe. Stosunkowo najmniejszym zmianom uległa władza sądownicza, która zachowała charakter stanowy. Zniesiono jedynie podział na sądy ziemskie i grodzkie, którym podlegała szlachta. Wprowadzono zaś jednolite i stale gotowe do działań sądy, od których wyroku nadal można było odwoływać się do trybunałów. Brak jakiegokolwiek wzmianki o unii polsko-litewskiej w całym tekście Ustawy Rządowej, która Rzeczpospolitą traktuje jako państwo jednolite, wynikał ze świadomego zabiegu, wpisującego się w charakterystyczną dla wielu państw ówczesnej Europy tendencję do znoszenia partykularyzmów. Aby zapobiec obawom Litwinów, że zostaną zdominowani przez Koroniarzy, uchwalono ustawę o „zaręczeniu wzajemnym obojga narodów”, która zapewniała im połowę miejsc w komisjach wielkich.

Portret Stanisława Augusta z klepsydrą.

Co symbolizuje klepsydra?

Źródło: Marcello Bacciarelli (1731–1818), 1793 r., olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Wikimedia Commons.

Słownik

ekspozytura

(z niem. *Expositur* od łac. *expositurus* – mający wystawić, *expositio* – wyłożenie, przedstawienie) przedstawicielstwo rządu albo jakiejś organizacji czy instytucji, które działa w jej imieniu poza główną siedzibą

demagogia

(z gr. *demagogia* – kierowanie ludem od *demos* – lud + *agogos* – wiodący, prowadzący) sposób wpływania na opinię publiczną poprzez działania polegające na odwoływaniu się do emocji, oczekiwań i obaw, składanie obietnic w celu zdobycia zwolenników

konfederacja generalna

związek skupiający większą część szlachty; zawiązywana w wyjątkowych sytuacjach, takich jak bezkrólewie lub kryzys państwowy; mogła być zwołana przeciwko królowi, ale ten mógł do niej również przystąpić; w organach konfederacji decyzje podejmowano większością głosów

królewszczyzna

ziemie należące do monarchy, zarządzane przez starostów; nadawane były przez władców wpływowej szlachcie i magnaterii

liberum veto

zasada umożliwiająca zerwanie sejmu przez jednego posła (i unieważnienie w ten sposób podjętych uchwał); *liberum veto* było zawieszane podczas konfederacji generalnej, bo sejm skonfederowany nie mógł być zrywany

nobilitacja

(z łac. *nobilitatio*, *nobilis* – szlachetny) tu w znaczeniu przejścia osoby nieposiadającej wcześniej tytułu szlacheckiego do tego stanu; uszlachcenie

ofiara dziesiątego grosza

podatek dochodowo-gruntowy ustanowiony przez Sejm Czteroletni w 1789 r. i przeznaczony na utrzymanie wojska Rzeczypospolitej; miał postać daniny pobieranej od szlachty (w wysokości 10 proc.) oraz duchowieństwa (20 proc.)

partykularyzm

(z łac. *particularis* – oddzielny, cząstkowy, *particula* – cząstka, *pars* – część) dbałość o interesy swojego miasta, regionu lub określonej grupy społecznej kosztem interesów ogółu

Rada Nieustająca

powołana w 1775 r. przez sejm rozbiorowy, pełniła funkcję najwyższej władzy administracyjnej Rzeczypospolitej i była pierwszym nowożytnym rządem; składała się z króla, 18 senatorów i 18 posłów, dzieliła się na pięć departamentów

stronnictwo konserwatywne

prorosyjskie stronnictwo polityczne; sprzeciwiało się reformom Stanisława Augusta Poniatowskiego; podemowali działania broniące wartości patriotycznych i dążące do utrzymania *liberum veto*

stronnictwo patriotyczne

nieformalne ugrupowanie polityczne istniejące w latach 1788-1792 w okresie Sejmu Czteroletniego; podejmowało działania dążące do wprowadzenia reform politycznych; jego dziełem była Konstytucja 3 maja

złota wolność

określenie używane w odniesieniu do przywilejów i swobód, jakimi cieszyła się szlachta w Rzeczypospolitej w okresie od XVI do XVIII w. Do najważniejszych należały: formalna równość wobec prawa w obrębie stanu szlacheckiego, nietykalność osobista (zakaz więzienia bez wyroku sądowego), realny udział w rządach (konstytucja *nihil novi*, która zakazała królowi uchwalanie nowych praw bez zgody izby poselskiej i senatu; *liberum veto*, czyli prawo każdego z posłów do zerwania obrad sejmu; elekcja *virilim* – wybór króla z udziałem całej szlachty)

Słowa kluczowe

Konstytucja 3 maja, *liberum veto*, stronnictwo patriotyczne, reformy ustrojowe, czarna procesja, Rzeczpospolita w XVIII w., rozbiory Polski, rozbiory Rzeczypospolitej

Bibliografia

W. Kalinka, *Sejm Czteroletni*, t. 1-2, Warszawa 1991.

K. Zienkowska, *Sławetni i urodzeni. Ruch polityczny mieszczaństwa w dobie Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1976.

E. Rostworowski, *Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 maja*, Warszawa 1966.

Ł. Kądziera, *Narodziny Konstytucji 3 maja*, Warszawa 1991.

J. Łojek, *Ku naprawie Rzeczypospolitej. Konstytucja 3 maja*, Warszawa 1988.

J. Michalski, *Konstytucja 3 maja*, Warszawa 1985.

A. Zahorski, *Spór o Stanisława Augusta*, Warszawa 1990.

Linia chronologiczna

Polecenie 1

Zapoznaj się z osią czasu i fragmentami źródeł, a następnie wykonaj polecenia.

Polecenie 2

Na podstawie lektury przytoczonych tekstów źródłowych określ, które z poniższych zdań są prawdziwe, a które – fałszywe.

Polecenie 3

Na podstawie zamieszczonych w multimedium tekstów źródłowych wykaż, że Konstytucja 3 maja była dokumentem stanowiącym kompromis pomiędzy ideałami oświecenia a funkcjonującym w Rzeczypospolitej ustrojem demokracji szlacheckiej.

Polecenie 4

Oceń działalność Stanisława Augusta Poniatowskiego w okresie Sejmu Wielkiego.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wskaż zmiany w ustroju politycznym Rzeczypospolitej wprowadzone przez Ustawę Rządową.

- zniesienie liberum veto i konfederacji
- zerwanie z partykularyzmem powiatowym
- zakazanie posłom zaprzysięgania instrukcji sejmikowych
- posłowie „uważani być mają jako reprezentanci całego narodu”
- wprowadzenie zasady odpowiedzialności politycznej ministrów
- zniesienie podziału na sądy ziemskie i grodzkie
- mianowanie i odwoływanie rządu przez króla
- odebranie prawa weta senatowi
- odebranie Litwinom miejsc w komisjach wielkich

Ćwiczenie 4

Uzasadnij tezę, że Konstytucja 3 maja wprowadzała w Rzeczypospolitej monarchię konstytucyjną.

Twoja odpowiedź

Zapoznaj się z poniższym tekstem i zaznacz, które stwierdzenia w zamieszczonej pod nim tabeli są prawdziwe, a które fałszywe.

” Konstytucja 3 maja (art. VI)

Sejm, czyli stany zgromadzone, na dwie izby dzielić się będą: na izbę poselską i na izbę senatorską pod prezydencją króla.

Izba poselska, jako wyobrażenie i skład wszechwładztwa narodowego, będzie świątynią prawodawstwa. Przeto w izbie poselskiej najpierw decydowane będą wszystkie projekta: 1-mo co do praw ogólnych, to jest konstytucyjnych, cywilnych, kryminalnych i do ustanowienia wieczystych podatków, w których to materiach propozycje od tronu województwom, ziemiom i powiatom do rozstrząśnięcia podane, a przez instrukcje do izby przychodzące, najpierwsze do decyzji wzięte być mają; 2-do co do uchwał sejmowych, to jest poborów doczesnych, stopnia monety, zaciągnięcia długu publicznego, nobilitacji i innych nagród przypadkowych, rozkładu wydatków publicznych, ordynaryjnych i ekstraordynaryjnych, wojny, pokoju, ostatecznej ratyfikacji traktatów związkowych i handlowych, wszelkich dyplomatycznych aktów i umów do prawa narodów ściągających się, kwitowania magistratur [urzędów] wykonawczych i tym podobnych zdarzeń, w których to materiach propozycje od tronu, prosto do izby poselskiej przychodzić mające, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą.

Izby senatorskiej, złożonej z biskupów, wojewodów, kasztelanów i ministrów pod prezydencją króla, [...] obowiązkiem jest: 1-mo każde prawo, które po przejściu formalnym w izbie poselskiej, do senatu natychmiast przesłane być powinno, przyjąć lub wstrzymać do dalszej narodu deliberacji [rozważenia] opisaną w prawie większością głosów; przyjęcie moc i świętość prawa nadawać będzie, wstrzymanie zaś

zawiesi tylko prawo do przyszłego ordynaryjnego sejmiku, na którym gdy powtórna nastąpi zgoda, prawo zawieszone od senatu przyjętym być musi; 2-do każdą uchwałę sejmową w materiach wyżej wyliczonych, którą izba poselska senatowi przysłać natychmiast powinna, wraz z tą izbą poselską większością głosów decydować, a złączona izb obydwóch większość, podług prawa opisana, będzie wyrokiem i wolą stanów. [...]

Jako zaś prawodawstwo sprawowane być nie może przez wszystkich i naród wyręcza się w tej mierze przez reprezentantów, czyli posłów swoich dobrowolnie wybranych, przeto stanowimy, iż posłowie na sejmikach obrani w prawodawstwie i ogólnych narodu potrzebach podług niniejszej Konstytucji uważani być mają jako reprezentanci całego narodu, będąc składem ufności powszechnej.

Wszystko i wszędzie większością głosów udecydowane być powinno. Przeto liberum veto, konfederacje wszelkiego gatunku i sejmy konfederackie, jako duchowi niniejszej Konstytucji przeciwne, rząd obalające, społeczność niszczące, na zawsze znosimy.

Źródło: *Konstytucja 3 maja (art. VI)*. Cytat za: tekst dostępny online: libr.sejm.gov.pl, [13.07.2022].

Ćwiczenie 6

Przyporządkuj zamieszczone niżej teksty źródłowe do różnych ugrupowań politycznych doby Sejmu Wielkiego, uwzględniając krótkie charakterystyki każdego z nich.

obóz reform, obóz hetmański, obóz dworski, radykalne skrzydło obozu reform, Jego członkowie opowiadali się za zwiększeniem armii, uniezależnieniem kraju od obcych potęg i reformą polityczną., Jego członkowie nawoływali do przywrócenia dawnego ustroju demokracji szlacheckiej. Sprzeciwiali się szczególnie pomysłowi wprowadzenia w Polsce monarchii dziedzicznej., Jego członkowie dążyli do przeprowadzenia reformy kraju w oparciu o sojusz z Rosją., Jego członkowie pragnęli pełnego równouprawnienia wszystkich mieszkańców kraju.

Tekst źródłowy	Nazwa ugrupowania	Krótki opis
	obóz reform	Jego członkowie opowiadali się za zwiększeniem armii, uniezależnieniem kraju od obcych potęg i reformą polityczną.
	obóz hetmański	Jego członkowie nawoływali do przywrócenia dawnego ustroju demokracji szlacheckiej. Sprzeciwiali się szczególnie pomysłowi wprowadzenia w Polsce monarchii dziedzicznej.
	obóz dworski	Jego członkowie dążyli do przeprowadzenia

			reformy kraju w oparciu o sojusz z Rosją.
		radykałne skrzydło obozu reform	Jego członkowie pragnęli pełnego równouprawnienia wszystkich mieszkańców kraju.

Ćwiczenie 7

Zinterpretuj zamieszczony poniżej wiersz okolicznościowy, który został napisany w czasie obrad Sejmu Wielkiego.

„ Stanęło sto tysięcy wojska. Bogu chwała!
Teraz to będzie Polska po Europie brzmiała!
Stanęło sto tysięcy wojska. Są żołnierze.
Bogu chwała! Gdzież oni? Gdzieżby? Na papierze.
Dajmy na wojsko wszystko, połowę mniej więcej!
Bogu chwała! Już i żołd jest na sto tysięcy.
Jedni płaczą, drudzy się śmieją rozrzewnieni,
Są miliony... Gdzież są?... W każdego kieszeni.
Nikt nam przeczyć nie będzie ni rządu, ni męstwa,
Ni wspaniałości... prawda! Ni krzywoprzysięstwa.
Odtąd bać się nie będziemy pamiętnych nam gości;
Jest obrona. W kim?... Pewnie w boskiej Opatrzności...
Samochwalcy! Niech was Opatrzność nie mami!
Niech się nie na was prawdzi, że „Bóg z durniami”.

Źródło: Franciszek Zabłocki. Cytat za: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, nr 45, *Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*, oprac. A.M. Skałkowski, Kraków 1923, s. 8.

Tvoja odpowiedź

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, na czym polega różnica między zasadami głosowania w izbie poselskiej i senacie opisanymi w Konstytucji 3 maja i w ustawie o sejmie.

Twoja odpowiedź

Zapoznaj się z fragmentami tekstów źródłowych, a następnie wykonaj polecenie.

Tekst A

” Fragment Ustawy o miastach królewskich z dnia 18 kwietnia 1791 r.

4. Po odbytej dwuletniej wysłudze publicznej wzwyż wyrażonych komisjach lub asesorii, ciż wybrani od miast plenipotenci na następnym sejmie zaraz nobilitowani być powinni [...].

5. Wolno odtąd jest i będzie każdemu mieszczaninowi dóbr ziemskich jako i innej natury dziedzicznym prawem nabywać z zupełnym własności prawem posiadać i następcom swoim, jako prawym dziedzicom one po sobie zostawiać [...].

6. Który z mieszczan kupi całkowitą wieś lub miasteczko prawem dziedzicznym, opłacające podatku 10-go grosza zł 200 najmniej, na najpierwszym sejmie, jeżeli o to poda na piśmie prośbę swoją marszałkowi sejmowemu do stanów, mocą terażniejszego prawa nobilitowany zostanie.

7. Prócz tego na każdym sejmie 30 osób z mieszczan, posesje dziedziczne w miastach mających do zaszczytu szlacheckiego przypuszczonych być ma [...].

Źródło: Fragment Ustawy o miastach królewskich z dnia 18 kwietnia 1791 r., [w:] Teksty źródłowe do nauki historii w szkole, nr 19: Miasta w Polsce w XVI-XVIII wieku, oprac. W. Szczygielski, Warszawa 1960, s. 35–36.

Tekst B

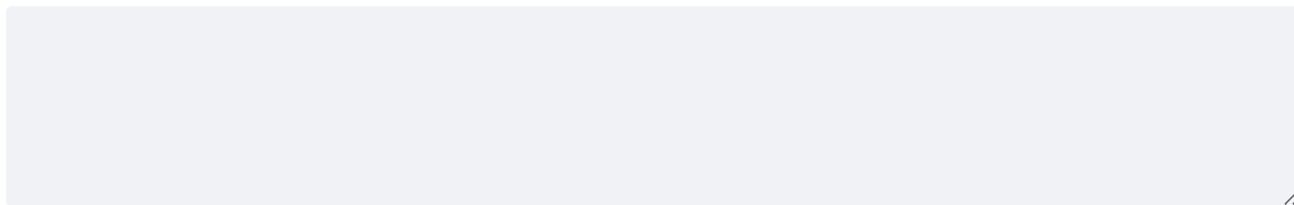
” Fragment broszury Franciszka Salezego Jezierskiego

Zwracam się do was, nobilitowani miast Obywatele! Do was – jedyne nadzieje i światła niezmiernego ludu, oczekującego rady i pomocy waszej! Pokażcie się mocnymi i niezwyciężonymi w tej części serca waszego, w którą uderzono blaskiem i świetnością ofiarowanego wam nowego stanu. Dajcie dowody przed całą Europą, ciekawie wyglądającą końca losu miast polskich, iż nie macie innej ambicji, tylko celować przysługami dla dobra powszechnego. [...]

Do jakiegoż stanu przyjdą niektóre miasta, których niemal całe magistraty i obywatele najświatlejsi są nobilitowani? Któż zasiędzie opuszczone miejsca ich magistratur [urząd]? Oto ludzie bez fortuny lub wiadomości urzędowi potrzebnych.

Źródło: Fragment broszury Franciszka Salezego Jezierskiego, [w:] Kuźnica Kottątajowska. Wybór źródeł, oprac. B. Leśniodorski, Wrocław 1949, s. 37–46.

Przeczytaj teksty źródłowe A i B, a następnie określ, jaki stanowisko – negatywne, czy pozytywne – w swojej broszurze przyjął F. S. Jezierski w stosunku do przepisów Ustawy o miastach królewskich. Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 10

Celem uchwalenia Konstytucji 3 maja było uzdrowienie Rzeczypospolitej. Wymień najważniejsze twoim zdaniem reformy, które miały to umożliwić.

Twoja odpowiedź

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia 2022, Historia

Temat: Sejm Wielki (Czteroletni). Uchwalenie Konstytucji 3 maja

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:

5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

5) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII wieku (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:

5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja i Zaręczenia Wzajemnego Obojga Narodów.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, czym był Sejm Wielki (Czteroletni) i jakie miał znaczenie w historii Polski;
- omawia propozycje zmian ustrojowych przygotowywanych na sejmie;

- opisuje, w jaki sposób doszło do uchwalenia Konstytucji 3 maja;
- przedstawia reformy wprowadzane przez Konstytucję 3 maja.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Sejm Wielki (Czteroletni). Uchwalenie Konstytucji 3 maja”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Linia chronologiczna” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wyświetla na tablicy temat lekcji. Prosi uczniów o sformułowanie pytań, na jakie chcieliby uzyskać odpowiedzi (będą to kryteria sukcesu).
2. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej? Uczniowie powinni przywołać I rozbiór Rzeczypospolitej i sytuację międzynarodową pod koniec XVIII w.

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Uczniowie na podstawie treści sekcji „Przeczytaj” formułują pięć pytań. Wybrana osoba zbiera je do urny. Nauczyciel dzieli uczniów na pięcioosobowe grupy, które losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują poprawność odpowiedzi.
2. Praca z multimedium („Linia chronologiczna”). Nauczyciel prosi, aby uczniowie na podstawie tekstów źródłowych, z którymi zapoznali się przed lekcją, wykonali polecenie 2, wskazując poprawne odpowiedzi. Następuje wspólne sprawdzenie poprawności odpowiedzi na forum klasy.
3. Wybrany uczeń czyta polecenie 3: „Na podstawie zamieszczonych w multimedium tekstów źródłowych wykaż, że Konstytucja 3 maja była dokumentem stanowiącym kompromis pomiędzy ideałami oświecenia a funkcjonującym w Rzeczypospolitej ustrojem demokracji szlacheckiej”. Następnie prosi uczniów, aby wrócili do swoich wcześniejszych grup i opracowali w nich odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź.
4. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Uczniowie wykonują w parach ćwiczenia 5 i 6, które zostały wyświetlone na tablicy. Nauczyciel śledzi na platformie postępy uczestników zajęć, sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformie nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wybrany uczeń odczytuje cele lekcji, następuje wspólne omówienie: co udało się osiągnąć, do czego warto wrócić, czego nie udało się zrealizować i dlaczego. Później nauczyciel analizuje przebieg lekcji i przeprowadza ewaluację, z której wnioski wykorzysta w przyszłości.

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenia interaktywne 7, 8 i 9. Przygotuj uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

W. Kalinka, *Sejm Czteroletni*, t. 1–2, Warszawa 1991.

K. Zienkowska, *Sławetni i urodzeni. Ruch polityczny mieszczaństwa w dobie Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1976.

E. Rostworowski, *Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 maja*, Warszawa 1966.

Ł. Kądziela, *Narodziny Konstytucji 3 maja*, Warszawa 1991.

J. Łojek, *Ku naprawie Rzeczypospolitej. Konstytucja 3 maja*, Warszawa 1988.

J. Michalski, *Konstytucja 3 maja*, Warszawa 1985.

A. Zahorski, *Spór o Stanisława Augusta*, Warszawa 1990.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie na podstawie sekcji „Linia chronologiczna” przygotowują prezentację multimedialną będącą podsumowaniem lekcji.